

TILL VENDEL, KARLHOLMSBRUK, VÄSTLAND, TOLFTA OCH HUSBYBORG

*Upplands fornminnesförenings höstutflykt
söndagen 30 september 1973*

Ett 40-tal av fornminnesföreningens medlemmar trotsade vädrets onådiga makter och deltog i 1973 års höstutflykt, som gick norrut i länet. En tät, regnmättad dimma skymde den i vanliga fall magnifika utsikten från krönet av Ottarshögen i Vendel, som utgjorde resans första mål. Den ståtliga gravhögen – ett monument över sveakonungen Ottar av Ynglingaätten, som levde på 500-talet e. Kr. – demonstrerades av Karin Wretin. Ottarshögen undersöktes 1914 och 1916. Efter schaktning påträffades då i bottenplanet ett gravkärl, f. ö. det äldsta kända laggkärlet i Sverige, och lämningar av rika gravgåvor t. ex. ett romerskt mynt från kejsar Basiliscus' tid 476–477, brons-, silver- och guldfragment, spelbrickor m. m. samt delar av en glasbägare. Efter undersökningen återställdes gravhögens utseende omsorgsfullt. Regelbunden markvård hindrar högen och dess omgivning från att förbuskas.

Nästa anhalt var det under sommaren invigda båtgravsmuseet i södra stigluckan vid Vendels kyrka. Även detta demonstrerades av Karin Wretin. Museet är beläget intill den plats, där man på 1880-talet vid utvidgning av kyrkogården stötte på ett antal mycket rika forngravar i vilka de döda gravsatts i sina båtar och utrustats med vapen, husdjur och husgeråd. En karakteristisk dekor, bestående av slingrande djurkroppar, s. k. djurstil eller vendelstil prydde många av föremålen. P. g. a. gravarnas rikedom och betydelse har hela denna epok i vår förhistoria, 550–800 e. Kr., kommit att kallas vendeltiden. Museet innehåller text- och fotomontage samt ett antal repliker av några av de mera kända gravfynden, som i original kan beskådas på Statens historiska museum. Vendels hembygdsförening ligger bakom museets tillblivelse.

Från Vendel fortsatte färden förbi Örbyhus slott, Tegelsmora kyrka, Hillebola och Åkerby bruk samt Österlövsta kyrka till Karlholmsbruk, där Ingvar H. Ericson tog emot färddeltagarna och visade runt i den nyrestaurerade lancashiresmedjan. Tidigare låg här en vallonsmedja, som byggdes om och delvis revs då den nya smidesmetoden tog över 1880. Driften vid järnbruket lades ner 1931. Restaureringen av den gamla smedjan har bekostats av arbetsmarknadsstyrelsen och Karlholms AB.

Den medhavda matsäcken förtärdes därefter i Västlands hembygdsgård, f. d. Åkerby herrgård. Hembygdsföreningen gav här färddeltagarna ett stortartat mottagande med glada spelemän på nyckelharpa och fiol och vackert blomsterprydda bord. Fornminnesföreningens vice ordförande professor Sven Hörstadius framförde utflyktsdeltagarnas tack för det varma mottagandet till hembygdsföreningen, spelmännen och Ingvar H. Ericson, som också visade hembygdsgården.

Resan gick så vidare till Tolfta kyrka. Här talade Ola Ehn om kyrkans byggnadshistoria och om de kalkmålningar från 1500-talets början, som pryder valv och väggar. Valvens målningar har förblivit orörda alltsedan tillkomsten, medan väggmålningarna överkalkades 1802 för att åter knäckas fram vid restaurering på 1880-talet. Väggmålningarna, som ansågs vara i dåligt skick kalkerades av vid detta tillfälle innan väggarna åter överputsades och bemålades på nytt med kalkeringarna som förebild. Ett vanligt förfaringsätt vid denna tid.

Utflyktens sista mål var Husbyborgs kyrkoruin i Tierps socken. Här mötte Bo Kindwall, som 1971 ledde de arkeologiska undersökningarna av ruinen. Han berättade att platsen troligen varit ett administrativt centrum under medeltiden och att kyrkan uppförts omkring år 1300. Ett flertal mynt från 1300-talets början påträffades vid utgrävningen. Vissa fynd tyder emellertid på att en ännu äldre kyrka kan ha funnits på platsen.

Efter detta sista programinslag ställdes färdens åter mot Uppsala med regnvåta men till synes nöjda utflyktsdeltagare.

K. W.